

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМЕНА

Гук І. І.,

*студентка 2 курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – Боберська К. Г.*

Актуальність цієї теми полягає в тому, що інститут військового омбудсмена є одним із стратегічних елементів побудови соціально-демократичної держави. Вищезазначений інститут відіграє важливу роль у системі забезпечення відповідальності та підзвітності органів державної влади у військовому секторі за межами судової системи, де з кожним днем зростає рівень конфліктності та тиску.

По причині постійного росту збройних конфліктів та їх жертв у багатьох країнах світової спільноти почали запроваджувати інститути військових омбудсменів. У деяких країнах цей інститут вже усталений та існує більше 100 років, а у деяких тільки починає розвиватися (як наприклад, в Україні на відміну від Королівства Швеція цей інститут є малорозвиненим, не зважаючи на 5-річне збройне протистояння). Саме тому дана тема є досить актуальною та потребує подальшого детального дослідження.

Окремі аспекти розвитку та діяльності військового омбудсмена вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Б. Бакленд, В. Макдермотт, Н. Кавецька, Л. Лазарєва, Я. Неділько, Ю. Палєєва, О. Рудік, В. Тарасюк, І. Чістякова та ін.

На даний момент на території України існує складна воєнно-політична, оперативно-стратегічна та економічна ситуація, яка склалася внаслідок збройної агресії Росії проти України, окупації Російською Федерацією частини суверенної території України – Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. На частині території Донецької та Луганської областей триває інспірований та підтриманий Російською Федерацією збройний конфлікт, який загрожує переростанням у відкрите збройне протистояння між Україною та Російською Федерацією [11].

З 1998 р. в Україні діє інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Але звернення до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини на даний момент громадянами не сприймається як дієвий механізм захисту своїх прав та свобод, особливо у військовій середі. Наразі дане питання набуває актуальності з кожним днем, адже тільки активних військово службовців в Україні налічується понад 182000 осіб. На сьогодні Україна за кількістю скарг до Європейського суду з прав людини посідає одне з перших місць серед країн-членів Ради Європи.

На відміну від інших країн, в Україні існують лише представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У військовому секторі з 16 травня 2018 року існує представник Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

В Україні є потреба у тому, щоб держава виступала як захисник прав людини у військовій сфері. Відносно вдосталь ідей щодо військових омбудсменів запропоновано та апробовано у зарубіжних країнах, які є актуальними й для України. На нашу думку, необхідно використовувати досвід іноземних країн і запровадити саме інститут військового омбудсмена, а не мати лише Представника Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Важливість запровадження цього інституту полягає у тому, що військовослужбовці належать до соціальної групи, яка має особливий правовий статус, який пов'язаний зі специфікою їх діяльності, а також обумовлений тим, що вони зазнають найбільш активного юридичного впливу, оскільки, крім загальних законів, на них поширюється спеціальне законодавство, яке регламентує порядок проходження військової служби. При заснуванні інституту військового омбудсмена, він повинен стати важливим чинником демократизації суспільства і національної військової адміністрації в цілому. Також має забезпечувати виконання конституційних норм, що гарантують права і свободи військовослужбовців, сприяти створенню суспільної довіри до армії в країні [4].

На даний момент, в Україні та інших країнах світу, військовий омбудсмен має посідати одне з головних місць у державному управлінні. Тому що відповідний інститут як незалежний і об'єктивний орган повинен сприяє дотриманню як мінімум трьом принципам демократичної системи управління державою. Такими принципами є: прозорість, тобто оприлюднює звіти, результати досліджень на відповідну тематику; підзвітність і відповідальність, тобто формує рекомендації щодо усунення недоліків; зворотній зв'язок із суспільством, тобто приймає скарги безпосередньо від представників суспільства і має можливість проводити відповідні розслідування.

Також військовий омбудсмен є таким важливим, тому що має виконувати наступні завдання: здійснює контроль над діяльністю військового сектору; зміцнює довіру між звичайними громадянами і військовими, зокрема у питаннях довіри; сприяє забезпеченню законності в діях збройних сил; приймає участь у посиленні ефективності та дієвості військового сектору; підтримує відкритість та відповідальність збройних відомств; фокусує увагу саме на практичних проблемах у військовій сфері, які потребують змін [1].

Головна мета інституту відповідного омбудсмена полягає у тому, щоб збройні сили керувалися й діяли відповідно до принципу верховенства права та дотримувалися у своїй діяльності прав людини у відношенні як самих військовослужбовців, так і всіх цивільних осіб, з якими вони контактують.

Зрозуміло, що становлення відповідного інституту потребує клопіткої та великої за обсягом роботи. Ми вважаємо, що по-перше, повинно все урегулюватися на законодавчому рівні. Відповідно законодавець має урегулювати всі суспільні та владні відносини, які пов'язані з військовими, щоб не виникали колізії, прогалини та непорозуміння. По-друге, мають бути виділені кошти на дослідження та реалізацію даного проекту. По-третє, для кращого вироблення законодавства у сфері військового омбудсмена краще за все ґрунтуватися на закордонній практиці, адже подекуди у зарубіжних країнах вироблені вже інститути військових омбудсменів з сильною нормативною базою та практикою. По-четверте, важливо, щоб омбудсмен не тільки контролював та перевіряв відповідні органи, розглядав скарги, а й ніс відповідальність [2].

На світовому рівні також є невирішені проблеми, до них можна віднести те, що:

1) важливим залишається питання, що для сектору безпеки, де відбуваються процеси збільшення кількості різних діючих структур, особливо важливою стає необхідність їх повноцінної взаємодії, й у цьому випадку омбудсмен з військових питань не повинен перетворюватися на такого, що здійснює контроль над усім цим сектором;

2) останнім часом збройні сили та інші діючі структури сектору безпеки дедалі більше залучаються до проведення військових операцій далеко за межами їх країн і традиційних місць дислокації національних військових формувань. Здійснення нагляду за діяльністю військового сектору в цьому випадку також дуже важливо;

3) кількість країн, у яких працюють офіси омбудсменів з військових питань, дуже мала. Необхідні організація і проведення багатосторонніх зустрічей між їхніми представниками з метою обміну думками з ключових проблем та поширення інтересу до інституту омбудсменів;

4) національні офіси омбудсменів і міжнародні організації, які здійснюють нагляд, відповідають за ті регіони, у яких вони працюють. Перед ними необхідно поставити завдання з вироблення регіональних і загальних підходів до процесу здійснення нагляду з розглядом можливості затвердження універсального кодексу поведінки при організації контролю за діяльністю військового сектору [6].

Інститут військового омбудсмена відіграє вагомий роль у системі забезпечення відповідальності та підзвітності органів державної влади у військовому секторі за межами судової системи, де не минути конфлікту. У більшості випадків відповідні конфлікти варто було б вирішувати через інститут відповідного омбудсмена, а не через судові інстанції [3].

Дослідивши повноваження Представника Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та відповідний інститут у зарубіжних країнах, нам вдалося встановити, що український військовий омбудсмен має досить широкі повноваження, що в деякій мірі співпадають з зарубіжними. Проте існує неврегульованість у сфері надання рекомендацій, у межах свої компетенції, владним органам та контролювати виконання цих рекомендацій.

Підсумовуючи вище викладене, ми можемо зробити висновки, що в Україні необхідно започаткувати інститут військового омбудсмена. Нами було встановлено, що даний процес потребує великих зусиль, коштів і праці. Проте такий інститут є досить ефективним, якщо дивитися на зарубіжний досвід. У країнах світу існують деякі проблеми щодо вдосконалення відповідного інституту, проте вони вирішуються по мірі можливості.

Список використаних джерел:

1. Неділько Я. Інститут спеціалізованих омбудсменів у зарубіжних країнах / Я. Неділько // Вісник Національної академії прокуратури України. – К.: НАПУ, 2017. – № 1(47). – С.122-128.
2. Омбудсмен з військових питань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.files.ethz.ch/isn/14061/bg_military-ombudsman_ukr.pdf
3. Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 26 липня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v07_8715-12/ed20180213
4. Посадова інструкція представника Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ombudsman.gov.ua/files/documents/Kadry/Posadova_prava_viysk.pdf
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>